

Palmira Legurska

(Sofia, Institute for Bulgarian Language (IBL), Bulgarian Academy of Sciences)

Nominative Metaphors (Onomasiological Catalogue)

Abstract: This paper presents an onomasiological catalogue of nominative metaphors in Bulgarian, Russian, Serbian, Czech, French, and English, compiled by a group of researchers at the Institute for Bulgarian Language by the Bulgarian Academy of Science, under the project "Cross-typological analysis of vocabulary in related and unrelated languages."

Палмира Легурска

(София, Институт за български език, БАН)

Ономасиологичен каталог на номинативните метафори

Съставител: доц. д-р Палмира Легурска

Разработен върху материали от проекта: *Съпоставително-типологичен анализ на вторичната номинация на предметните имена в български, руски, сръбски, чешки, френски и английски език – I, II, III*. Авторски колектив: доц. д-р П. Легурска, доц. д-р Н. Бечева, гл. ас. д-р Цв. Аврамова, проф. д-р Д. Веселинов, д-р М. Лилова, д-р И. Панчев.

Изработването на каталога на номинативните метафори се прави след синхронизиране на каталозите на семантичните преходи и семантичните паралели в отделните съпоставяни езици (Легурска, Бечева, Аврамова, Веселинов, Лилова, Панчев 2009). За водещ език се приема българският. Съставя се тематично-азбучен каталог.

Каталогът на номинативните метафори се структурира тематично по лексикални групи: названия за съдове, оръдия, мебели, облекло, растения, животни и части на тялото.

Представя се тълкуването на номинативнометафоричното значение на метаезик. След тълкуването следват названията в съпоставяните шест езика – български, руски, сръбски, чешки, френски и английски език. Номинативнометафоричното значение се реализира в съставно наименование. За разлика от образната метафора, която заема позиция на предикат в изречението, но не се нуждае от микроконтекст за извършване на номинацията, номинативната се реализира във всички позиции, но се нуждае от микроконтекст, за извършване на номинацията: бълг. **уши (на торба, делва), бомбе (на обувка)** и пр.

Съществува също така метафора от преходен тип: образно-номинативна, която се реализира в свързано значение. По същество това са образни метафори, тъй като те означават някакъв семантичен признак, който се приписва на новия обект на назоваване. Получените метафори са предикатни, но са референционно недостатъчни (Никитин 1983, 50) и при тях е необходим микроконтекст, за да се извърши вторичната номинация, например:

рус. **Он - мозг организации**

рус. **мозг** ‘функция, подобна на функцията на мозъка’ – ‘такъв, който ръководи’. ‘обект’ (**государства, организации**). Семантиката на такива имена се свежда до моносемантичен предикат, който се реализира в свързано предикатна позиция. В името, което следва метафората, се локализира семантичният признак, приписван на субекта на метафората.

За изходна лексема в каталога се приема думата в български език, например:

чиния

‘небесно тяло, по форма подобно на чиния’

б. **чиния** *леляща чиния*

р. тарелка *летающая тарелка*

ср. тањир *летели тањир*

ч. **talír** *létající talír*

‘уред-предавател, по форма подобен на чиния’

б. **чиния** *сателитна чиния*

р. тарелка *спутниковая тарелка*

а. **dish** *satellite dish*

При представянето на номинативните метафори е извършена процедура по унификация на метаезика в тълкувателните части на двойките езици: руски – български, сръбски – български, чешки – български, френски – български, английски – български.

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “СЪДОВЕ”

3. номинативна метафора: ‘съд като артефакт’ - ‘предмет/ част на предмет, подобен / подобна по свойство (външно или функционално) на артефакта’

бутилка

‘съд за газ, по форма подобен на бутилка’

б. **бутилка** *газова бутилка*

ср. боца *плинска боца*

ч. **láhev** *kyslíková láhev*

‘предмет, подобен по форма на шише’ = ‘биберон’

б. **шише**

а. **bottle**

буркан

‘лампа на автомобил със специален режим’

б. **буркан**

а. **jar**

вилица

‘част от електрокар, по форма подобен на вилица’

б. **вилица** *вилица на електрокар*

р. **вилка** *вилка электровоза*

фр. **fourchette**

гърне

‘нощно гърне’

б. **гърне** *нощно гърне*

р. горшок *ночной горшок*

ср. лонац *ноћни лонац*

ч. hrnec *noční hrnec*

фр. pot

‘ауспух’

б. гърне

ср. лонац *лонац ауспуха*

ч. hrnec

фр. pot

корито

‘вдлъбнатина в земята за река, по форма подобна на корито’

б. корито

р. корыто

ср. корито

ч. koryto *říční koryto*

ч. žlab *říční žlab*

фр. cuvette

котел

‘вид двигател, по форма подобен на котел’

б. котел *парен котел*

р. котел *паровой котел*

ср. котао *парни котао*

ч. kotel *parní kotel*

фр. chadron

лъжица

‘част от машина, по форма подобен на лъжица’

б. лъжица *лъжица на багер*

ср. кашика *кашика багера*

фр. cuiller (cuillère)

ч. lžíce *lžíce bagru*

нож

‘част от инструмент, по функция подобна на нож’

б. нож *нож на машина*

р. нож *нож машины*

ср. нож *нож машине*

фр. couteau

тапа

‘устройство, по функция и форма подобно на тапа’

б. тапа *канализационна тапа; тапа на радиатор*

ч. zátka *kanalizační zátka; zátka radiátoru*

‘епидермална тапа от ушна кал’

б. тапа *ушна тапа*

ч. *zátka mazová zátka*

чаша

‘детайл в уред, по форма подобен на чаша’

б. *чаша чаша на машина*

р. *стакан стакан машины*

чашка

‘част на везни, по форма подобна на чашка’

б. *чашка*

р. *чашка*

‘част на растение, по форма подобна на чашка’

б. *чашка чашка на лале*

ср. *чашица*

ч. *číška číška květiny, dubu*

‘електрически изолатор, по форма подобен на чашка’

б. *чашка*

ср. *чашка*

чиния

‘небесно тяло, по форма подобно на чиния’

б. *чиния летяща чиния*

р. *тарелка летающая тарелка*

ср. *тањир летећи тањир*

ч. *talíř létající talíř*

‘уред-предавател, по форма подобен на чиния’

б. *чиния сателитна чиния*

р. *тарелка спутниковая тарелка*

а. *dish satellite dish*

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “ОРЪДИЯ”

3. *номинативна метафора: ‘оръдие’ – ‘част на предмет / предмет, подобна / подобен по свойство / външно или функционално / на артефакта’*

броя

‘част от плавателен съд / превозно средство, по функция подобна на броя’

б. *броя броя на танк, параход*

р. *броя броя судна, танка*

ср. *оклоп*

ч. *pancéř pancéř tanku, lod броя на танк, на кораб*

ч. *pancíř pancíř tanku, lodi*

фр. *cuirasse*

‘част на тялото на животно, по функция подобно на броя’

б. *броя*

ср. *оклоп*

фр. cuirasse

а. armour

‘част от естествен предмет, по положение подобна на броня’= ‘дебел слой, кора (лед)’

б. броня *ледена броня*

‘част от тялото на животно, по функция подобна на броня’

б. броня

р. броня

ч. panciř

буфер

‘част от паметта на компютър, по функция подобна на буфер’

б. буфер

р. буфер

а. buffer

бутон

‘предмет, по функция подобен на бутон’

б. бутон *бутон на звънец*

ср. дугме *дугме на звонцету, на хармоници*

ч. tlačítko *tlačítko zvonku*

гребен

‘част от предмет / съоръжение, по форма подобна на гребен’

б. гребен *предачен гребен*

р. гребень *прядильный гребень*

а. comb

‘чепкало за лен, коноп, вълна’

фр. peigne

‘чесало за животни’

фр. peigne

‘бърдо на стан’

фр. peigne

‘(част от) артефакт, по форма подобна на гребен’

б.гребен *гребен на покрив*

ч. hřeben *hřeben střechy*

‘част от главата на птица, по форма подобна на гребен’

б. гребен *гребен на петел*

р. гребень *гребень петуха*

ч. hřeben *kohoutí hřeben*

а. comb

‘част от планина, по положение подобна на гребен’

б.гребен *гребен на планина*

р. гребень *гребень гор*

ср. гребен

ч. *hřeben horský hřeben*

‘част от вълна, по форма подобна на гребен’

б. *гребен гребен на вълна*

р. *гребень гребень волны*

ср. *гребен гребен за вуну*

ч. *hřeben hřeben mořských vln*

а. *comb*

гребенче

‘част от главата на птица, по форма подобна на гребенче’

б. *гребенче петльово гребенче*

ч. *hřebínek kohoutí hřebíne*

‘част от вълна, по форма подобна на гребенче’

б. *гребенче гребенче на вълна*

ч. *hřebínky hřebínky zčeřených vln*

дъска

‘артефакт, по форма подобен на дъска’

б. *дъска шахматна дъска, дъска за гладене*

р. *доска шахматная доска, гладильная доска*

ч. *prkno žehlicí prkno (дъска за гладене)*

запалка

‘част от снаряд, която предизвиква експлозия’

б. *запалка*

р. *зажигалка*

ср. *упаљач*

ч. *zapalovač*

игла

‘артефакт, по форма подобен на игла’

б. *игла игла за плетене, грамофонна игла, игла за вратовръзка*

р. *игла вязальная игла, грамофонная игла*

ср. *игла плетаћа игла, грамофонска игла, игла за кравату*

ч. *jehla gramofonová jehla (грамофонна игла)*

chirurgická jehla (хирургическа игла)

jehla injekční stříkačky (инжекционна игла)

а. *needle*

‘част от кристал, по форма подобен на игла’

б. *игла игли от скреж*

р. *игла иглы инея*

ср. *игла*

‘част от растение, по форма подобна на игла’

б. *игла*

р. *игла*

ср. **игла**

а. **needle**

‘част от тялото на животно, по форма подобна на игла’

б. **игла** *игла на таралеж, риба*

р. **игла**

ср. **игла**

игличка

‘естествен предмет, по форма и функция подобен на игличка’

б. **игличка** *ледени иглички, иглички на елха*

ч. **jehlička** *ledové jehličky, jehličky stromu*

камшиче

‘част от тялото на животно, подобна по форма и функция на камшиче’

б. **камшиче**

ч. **bičík**

клещи

‘естествен предмет, по форма и функция подобен на клещи’ = ‘щипки на раци и някои насекоми’

б. **клещи**

ср. **клешта**

клин

‘клиновидно парче плат, вшито в дреха’

б. **клин**

ср. **клин**

‘войскава част, вмъкнала се дълбоко във фронта на противника’

б. **клин**

ср. **клин**

ключ

‘артефакт, по функция подобен на ключ’

б. **ключ** *гаечен ключ, електрически ключ, ключ за часовник*

р. **ключ** *ключ для часов, гаечный ключ*

ср. **кључ** *машински кључ*

ч. **klíč šroubový (francouzský) klíč** *(френски ключ)*

фр. **clef, clé**

а. **key**

‘войскава част, вмъкнала се дълбоко във фронта на противника’

б. **ключ**

ср. **кључ**

фр. **clef, clé**

‘знак в началото на нотната стълбица, определящ значението на нотите’

б. **ключ**

р. **ключ**

ч. *klíč houslový klíč* (ключ сол)

фр. *clef, clé*

а. **key**

кобилица

‘част от везни, по форма подобна на кобилица’

б. *кобилица кобилица на везнис*

р. *коромысло коромысло весов*

колело

‘част на артефакт, подобна по форма и функции на колело’

б. **колело**

р. **колесо**

колелце

‘артефакт, по форма подобен на колелце’

ч. *kolečko kolečko salámi* (колелце салам)

конец

‘част от изкуствен предмет, подобна на конец’

б. *конец конец на гнездо*

р. *нитка нитка гнезда*

‘част от естествен предмет, по форма подобен на конец’

б. *конец конец на нерви, конец на паяжина*

ср. *конац конац паучине, прашички конац*

копче

‘предмет, по функция подобен на копче’

б. *копче копче на звънец*

ср. *дугме дугме на звонцету, на хармоници*

кош

‘артефакт, по форма подобен на кош’

ч. *koš koš na košíkovou* (баскетболен кош)

balonový koš (кош на балон)

‘част от орган, по форма подобен на кош’

ч. *koš hrudní koš* (гръден кош)

кошница

‘пакет от стоки и услуги’

б. *кошница потребителска кошница*

р. *корзина потребительская корзина*

ср. *корпа потрошачка корпа*

ч. *koš spotřební koš*

фр. *panier*

кошничка

‘вид сладка с формата на кошничка’

б. кошничка / кошнички

ч. *košíček košíčky se šlehačkou*

лопата

‘артефакт, по функция подобен на лопата’

б. лопата *lopata na багер*

ч. *lopata lopata rýpadla*

лопатка

‘част на тялото, по форма подобна на лопата’

б. лопатка

р. лопатка

‘артефакт, част от съоръжение, по функция подобен на лопата’

б. лопатка *лопатки на водна турбина*

ср. лопатица *лопатице млинског точка / водене турбине*

ч. *lopatka lopatky vodního kola (лопатки на водно колело), turbínová lopatka (лопатка на турбина), lopatka vesla (лопатка на весло)*

‘част на тялото, по форма подобна на лопатка’

б. лопатка

ч. *lopatka*

метла

‘вид растение’

б. метла

ср. метла

мрежа

‘артефакт, по форма подобен на мрежа’

б. мрежа *мрежа за переруди*

ч. *sít sít na motýly*

‘система от пътища, железопътни канали и др., по форма подобна на мрежа’

ч. *sít dopravní (транспортна мрежа)*

železniční sít (железопътна мрежа)

kanalizační sít (канализационна мрежа)

vodovodní sít (водопроводна мрежа)

elektrovodná sít (електрическа мрежа)

‘система от еднородни учреждения, заведения, по форма подобна на мрежа’

б. мрежа *училищна мрежа, търговска мрежа, дистрибуторска мрежа*

ч. *sít sít škol, obchodní, distribuční sít*

‘система от еднородни елементи, по форма подобна на мрежа’

б. мрежа *мрежа от нерви, мрежа от корени*

ч. *sít sít nervů, sít kořenů*

мрежичка

‘артефакт, по форма подобен на мрежичка’

б. *мрежичка мрежичка за коса*

ч. *sít'ka sít'ka na vlasy*

нишка

‘част от артефакт, по форма подобна на нишка’ = мн.ч. ‘част от тъкачен стан’

б. *нишка*

ср. *нит*

‘част от съоръжение, по форма подобна на нишка’

б. *нишка втората нишка на нов газопровод*

р. *нитка нитка нефтепровода*

‘част от естествен предмет, по форма подобна на нишка’

б. *нишка нишка на паяжина, нишка в корен*

ср. *нит нит паучине*

‘мрежа’

б. *нишка*

ср. *нит*

ч. *nit nit ravníčiny (нишка на паяжина)*

ч. *nitka stříbrné nitky ve vlasech (сребърни нишки в косите)*

фр. *fibrille*

‘изкуствен предмет, подобен по форма на нишка’

ч. *nit vařit cukr na nit (варя захар на нишки)*

радиатор

‘част от автомобилен двигател, по функция подобен на радиатор’

б. *радиатор*

ср. *радијатор*

фр. *radiateur*

решетка

‘съд, по форма подобен на решетка’

б. *решетка*

ср. *решетка*

‘предмет, по форма подобен на артефакта’

б. *решетка кристална решетка*

ч. *mříž/mříže krystalová mříže*

торбичка

‘област под очите, по форма подобна на торбичка’

б. *торбичка торбички под очите*

ч. *pytlíky pytlíky pod očima*

‘част от лицето, по форма подобна на торбичка’

б. **торбичка** *торбички под брадата*

ч. **pytlík** *pytlíky pod bradou*

свещ

‘артефакт, по форма и функция подобен на свещ’

б. **свещ** *автомобилна свещ*

р. **свеча** *автомобильная свеча*

а. **candle**

‘лекарство във формата на свещ’

б. **свещ**

р. **свеча**

четка

‘част от прахосмукачка, по форма и функция подобна на четки’

б. **четка**

а. **brush**

чувал

‘предмет, подобен на чувал’

б. **чувал** *спанен чувал*

ч. **pytel** *spací pytel*

чук

‘спортен уред, по функции подобен на чук’

б. **чук**

р. **молот**

ср. **кладиво**

ч. **kladivo**

фр. **marteau**

а. **hammer**

‘част от машина, по функция / форма подобна на чук’

б. **чук**

ср. **кладиво** *кладиво у звону*

ч. **kladivo**

фр. **marteau**

а. **hammer**

чукче

‘част от ухото, по функция подобна на чукче’ б. **чукче**

ср. **кладиво**, **чекић**

ч. **kladívko**

‘част от музикален инструмент, по функция подобна на чукче’

б. **чукче**

ч. **kladívko**

шнур

‘част от жица, по форма подобна на шнур’ = ‘електрически шнур’

- б. шнур
- р. шнур
- ср. гајтан
- ч. šňůra
- а. cord

‘част от орган, по форма подобен на шнур’

- б. връв *пънна връв*
- ч. šňůra. *pířešní šňůra*

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “МЕБЕЛИ”

2. номинативна метафора: ‘мебел’ – ‘част на предмет / предмет, подобна/ подобен по свойство / външно или функционално / на артефакта’

закачалка

‘част от дреха, по функция подобна на закачалка’

- б. закачалка
- б. вешалка

възглавница

‘предмет, по функция подобен на възглавница’

- б. възглавница *въздушна възглавница*
- р. подушка *воздушная подушка*
- ср. јастук *ваздушни јастук*
- ч. polštář *vzduchový*
- фр. coussin

‘воден пласт, служещ за намаляване на енергията от падаща вода’

- б. възглавница *водна възглавница*
- ч. polštář *vodní polštář*

б. възглавничка

участък от организма, по функция подобен на възглавничка’

- б. възглавничка *мастни възглавнички*
- ч. polštářek *polštářky tuku na bocích*

закачалка

‘част от дреха, по функция подобна на закачалка’

- б. закачалка
- а. hanger

картина

‘естествен предмет, по функция подобен на картина’

- б. картина *природна картина, клинична картина*
- фр. tableau *tableau de la situation; tableau clinique*

‘част от литературно произведение, по функция подобно на картина’

б. картина

фр. **tableau**

‘изображение на телевизионен екран’

б. картина

а. **picture**

креват

‘корито на река, на ледник’

б. креват Б1/ легло Б2

фр. **lit**

а. **bed**

легло

‘жилище на птица’

б. легло

ср. **лежај**

‘място за снасяне на яйца (полог)’

б. легло

ср. **лежај**

‘жилище на животно’

б. легло

ср. **лежај**

‘място, където е разположена главичката на косъм’

б. легло *легло на косъм*

ч. **lůžko vlasové lůžko**

‘артефакт, по функция подобен на легло’

б. легло (на река)

а. **bed**

маса

‘артефакт, по форма подобен на маса’

б. маса *операциона маса*

р. **стол *операционный стол***

фр. **table**

‘артефакт, по форма подобен на маса’

б. маса *операциона маса*

ч. **stůl operační stůl**

огледало

‘част от естествен предмет, по функция подобна на огледало’ = ‘спокойна водна

повърхност’

б. огледало

ср. **огледало**

б. пещ

‘предмет, подобен по свойство на артефакта’

б. пещ *високи пещи, доменна пещ*

ср. пећ *висока пећ, коксне пећи*

б. маса

‘предмет, по форма подобен на маса’

б. маса *операционна маса*

ср.сто *операциони сто*

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “ОБЛЕКЛО”

2. номинативна метафора: ‘облекло’ – ‘част на предмет / предмет, подобна/ен по свойство (външно или функционално) на артефакта’

облекло

воал

‘петно във фотографско изображение’

б. воал

ч. závoj

волан

‘автомобилно кормило’

б. волан

ср. волан

гънка

‘част от земната кора, по форма подобна на гънка’

б. гънка

р. складка

ср. набор

ч. záhyb záhyb hor, řeky *(гънки на планина, на река)*

‘част на лицето, по форма подобна на гънка’

б. гънка

р. складка

ср. набор

‘част на човешкия мозък, по форма подобна на гънка’

б. гънка

ср. набор

джоб

‘част от чанта, по форма и функция подобна на джоб’

б. джоб *джоб на чанта*

р. карман *карман в портфеле*

ср. џеп. *џеп у таши*

ч. kapsa kapsa tašky, kabelky

а. pocket

‘част от естествен предмет, по форма подобна на джоб’

б. джоб *джоб на рана*

р. карман *карман раны*

ч. kapsa

жартиер

‘артефакт, по форма подобен на жартиер’

б. жартиер *жартиер на тролейбус*

фр. jarretière

жилетка

‘артефакт, по функции подобен на жилетка’

б. жилетка *спасителна жилетка*

ср. прслук *защитни прслук (защитна жилетка)*

ч. vesta *záchranná vesta (защитна жилетка), plovací vest, (плувна жилетка)*

фр. gilet

кожух

‘част на тялото на животно, по функция подобна на кожух’

б. кожух

ч. kožich

копче

‘част от артефакт, по форма подобна на копче’ = ‘бутон’

б. копче *копче на звънец*

ср. дугме *дугме на звонцету*

ч. knoflík *knoflík u rádia, knoflík zvonku (копче на звънец, на радио)*

фр. bouton

а. button

корсет

‘артефакт, по форма и функция подобен на корсет’

б. корсет *гинсов корсет*

ч. korzet *sádrový korzet*

костюм

‘артефакт, по функция подобен на костюм’ = ‘специализирано облекло’

б. костюм *театрален костюм, водолазен костюм*

р. костюм *театральный костюм, водолазный костюм*

ср. костим *купаћи костим; костим у позоришту*

ср. одело *ронилачко одело (водолазно облекло)*

ч. kostým *divadelní kostým (театрален костюм)*

фр. costume

а. suit

лента

‘част от артефакт, по форма подобна на лента’

б. лента *лента дим; лявата лента на пътя*

ср. трака *трака неба, трака дима, лева трака пута*

мантия

‘част от естествен предмет, по функция подобна на мантия’

б. мантия *мантия на животно, земна мантия*

р. мантия *мантия земли, мантия животного*

ср. плашт

‘част от тялото на мекотело животно’

б. мантия

ср. плашт

маншет

‘част от устройство, по форма подобна на маншет’

б. маншет

ч. *manžeta*

маншон

‘част от артефакт, подобна на маншон’

б. маншон *дисков манишон*

р. муфта *дисковая муфта*

пояс

‘част от земната повърхност, по форма подобна на пояс’

б. пояс *тропически пояс, студен пояс, зелен пояс, горски пояс*

р. пояс *тропический пояс, холодный пояс, зеленый пояс*

ср. појас *тропски појас, шумски појас*

ч. *rás podnební rás* (климатичен пояс); *rás lesů* (горски пояс)

‘част от човешкото тяло, по форма подобна на пояс’

б. пояс *раменен пояс*

ср. појас *ременски појас*

‘артефакт, по форма подобен на пояс’

б. пояс *спасителен пояс*

ср. појас *појас за спасаванье*

риза

‘част на човешкото тяло, по функция подобна на риза’

б. риза *на утробния плод*

р. рубашка *рубашка плода в утробе матери*

‘част от тялото на животно, по функция подобна на риза’

б. риза *риза на змия*

ср. кошуља *Ту змија кошуљу свлачи*

ръкав

‘част от река, по форма подобна на ръкав’

б. ръкав

ср. рукав

‘коридор за качване в самолет’

б. **ръкав**

р. **рукав**

ср. **рукав**

ч. **rukáv rukáv do letadla**

халка

‘метален обръч върху предмет, по форма и функция подобен на пръстен’

б. **халка**

фр. **anneau**

хастар

‘артефакт, по функция и форма подобен на хастар’ = ‘подложка, основа’

б. **хастар**

ср. **постава**

шапка

‘част от естествен предмет, по форма и положение подобна на шапка’

б. **шапка снежна шапка**

р. **шапка снеговые шапки гор**

ср. **капа**

ч. **klobouk klobouk hříbku (шапка на гъба)**

‘част изкуствен предмет, по местоположение подобен на шапка’

б. **шапка**

р. **шапка**

ср. **капа**

‘заглавие с едър шрифт, по положение подобно на шапка’

б. **шапка**

р. **шапка**

ср. **капа**

ч. **klobouk**

фр. **chapeau**

шапчица

‘част от естествен предмет, по форма и положение подобна на шапчица’

б. **шапчица птица с червена шапчица**

ч. **čepička pták s červenou čepičkou**

ч. **klobouček klobouček hříbku, žampionu**

шлем

‘устройство, предпазващо главата на човека’

б. **шлем водолазен, кислороден шлем**

р. **шлем водолазный шлем, кислородный шлем**

‘шапка на летец, танкист и др., по функция подобна шлем’

б. **шлем кожен шлем**

р. *шапка кожаныи шлем*

а. **helmet**

яка

‘пияна в чаша наливна бира’

б. **яка**

ср. **крагна**

Украшения:

гривна

‘железен обръч върху предмет, по форма подобен на гривна’

б. **гривна (на бѣчва)**

ср. **гривна**

‘железен обръч върху предмет, по форма подобен на гривна’ = ‘белезници’

б. **гривни, браслети**

фр. **bracelet**

медальон

‘артефакт, по функция и форма подобен на медальон’ = ‘рамка’

б. **медальон**

р. **медальон**

ср. **медальон**

ч. **medailón**

‘част на предмет, подобна по свойство (външно) на артефакта’ = ‘тънко, кръгло парче месо’

б. **медальон**

фр. **médailлон**

‘ястие, по форма подобно на медальон’

б. **медальон**

фр. **médailлон**

огърлица

‘предмет, по функции подобен на пръстен’

б. **огърлица огърлица на луната**

р. **ожерелье ожерелье луны**

пръстен

‘част от естествен предмет, по функции подобен на пръстен’

б. **пръстен лунен пръстен**

р. **перстень перстень луны**

ср. **прстен**

ч. **prsten prsten Měsíc (лунен пръстен)**

‘метален обръч върху предмет, по форма и функция подобен на пръстен’

б. **пръстен**

ср. прстен

ч. prsten

‘предмет, подобен по свойство на артефакта, който се слага на крака на птица’

б. пръстен *пръстен на птица*

фр. bague

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “РАСТЕНИЯ”

2. номинативна метафора: ‘растение’ – ‘част от предмет / предмет, подобна/ен по свойство (външно или функционално) на растението’

круша

‘артефакт, по форма подобен на круша’

б. круша *медицинска круша*

р. груша *резиновая груша*

ечемик

‘гнойно образуване на окото, по форма подобно на ечемик’

б. ечемик *ечемик на окото*

р. ячмень *ячмень на глазу*

фр. orgelet

круша

‘артефакт, по форма подобен на круша’

б. круша *боксова круша*

ч. hruška *boxerská hruška боксова круша*

‘артефакт, по форма подобен на круша’

б. крушка *електрическа крушка*

ч. hruška *hruška žárovky*

леща

‘оптично тяло с изпъкнала или вдлъбната повърхност, което пречупва светлината’

б. леща

ср. лећа

ср. сочиво

ч. čočka *kontaktní čočky (контактни лещи), čočka dalekohledu (лещи на далекоглед)*

фр. lentille

‘част от окото’

б. леща

ср. лећа

ср. сочиво

ч. čočka *oční čočka*

роза

‘артефакт, във формата на роза’

б. роза *роза на ветровете*

ср. ружа *ружа ветрова*

ч. *ruže větrná růže* роза на ветровете
фр. rose

‘артефакт във вид на шарка като роза’
ср. ружа
б. роза плат на рози

ябълка
‘част на окото, по форма подобна на ябълка’
б. ябълка очна ябълка
р. яблоко глазное яблоко
ср. јабука/ јабучица

‘част на лицето, по форма подобна на ябълка’
б. ябълка
ср. јабука

‘част от бедрената/ раменната кост, по форма подобна на ябълка’
б. ябълка
ср. јабука

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “ЖИВОТНИ”

номинативна метафора: животно – ‘част на предмет / предмет, подобен / подобна по свойство (външно или функционално) на животното’

бръмбар
‘автомобил, по форма подобен на бръмбар’
б. бръмбар
ср. буба

гъсеница
‘метална верига на колелата в трактор, танк и др., която прилича на гъсеница’
б. гъсеница гъсеница на танк, трактор, кран
р. гусеница гусеница танка, трактора, крана
ср. гусеница гусеница танка, трактора
ч. housenka
фр. chenille
а. caterpillar

делфин
‘стил на плуване’
б. делфин
р. дельфин
ср. делфин

зебра
‘пешеходна пътека’
б. зебра
ср. зебра

кенгуру

‘приспособление за носене на дете’

б. **кенгуру**

фр. **kangourou**

кон

‘шахматна фигура, изобразяваща кон’

б. **кон**

р. **конь**

ср. **коњ**

ч. **kůň**

‘гимнастически уред’

б. **кон**

р. **конь**

ср. **коњ**

ч. **kůň**

конче

‘(част от) артефакт, по форма подобен на конче’ = ‘конче на въртележка’

б. **конче**

ч. **koník**

ч. **koníček**

костенурка

‘автомобил, по форма подобен на костенурка’

б. **костенурка**

ср. **корњача**

котка

‘приспособление, прикрепено към обувките за катерене’

б. **котка**

р. **кошка**

магаре

‘подпора на предмет, по функция подобна на магаре’

б. **магаре**

ср. **магарац**

мида

‘естествен предмет, по форма подобен на мида’ = ‘част от външното ухо на човек’

б. **мида** *ушна мида*

ср. **школька**

‘мидена черупка; раковина’

ср. **школька**

муха

‘артефакт, по форма подобен на муха’ = ‘риболовна стръв’

б. муха

б. mouche

охлюв

‘естествен предмет, по форма подобен на охлюв’ = ‘част от вътрешното ухо на човек’

б. охлюв

ср. пуж

паяк

‘машина за вдигане на неправилно паркирани коли’

б. паяк

ср. паук

петле

‘спусък на пушка, по форма подобен на петле’

б. петле

ч. kohoutek

таралеж

‘вид бодливо растение’

б. таралеж

ср. јеж

червей

‘компютърен вирус’

б. червей

а. worm

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “ЧАСТИ НА ТЯЛОТО”

2. номинативна метафора: ‘част на тялото’ – ‘част на предмет/ предмет, подобна/ подобен по свойство (външно или функционално) на частта на тялото’

артерия

‘предмет, по форма и функция подобен на артерия’

б. артерия *градска артерия*

р. артерия *городская артерия*

ср. артерия *градска артерија*

брада

‘част на тялото на животно, подобна на частта на тялото на човек’

б. брада

р. борода

ср. брада

ч. brada

‘част на растение, по положение подобна на частта на тялото’

б. брада

р. борода

ср. брада**глава**

‘част на хранителен продукт, по форма подобна на глава’

б. глава *глава* лук, *зеле* *цвекло*

р. голова *голова* *луку*, *сахару*

ср. глава *глава* *кунуса* (*глава* *зеле*)

ч. *hlava hlava zelí* (*глава* *зеле*)

‘част на артефакт, по форма подобна на глава’

б. глава *на* *чешма*

с. глава *ексера*

ч. *hlava hlava hřebíku, šroubu* (*глава* *на* *пирон*, *на* *болт*)

‘обособена част на книга’

б. глава

р. голова

с. глава

ч. *hlava*

‘част на естествен предмет, по форма подобен на глава’

ч. *hlava hlava svalů* (*глава* *на* *мускул*)

главичка

‘част на изкуствен предмет, по форма подобна на глава’

б. главичка *главичка* *на* *кибритена* *клетка*

р. головка *головка* *спички*

ср. главица

ч. *hlavička*

‘част на изкуствен или естествен предмет, по форма подобна на глава’

б. главичка *главичка* *лук*

ср. главица *главица* *лука*

ч. *hlavička špendlíková hlavička* (*главичка* *на* *карфица*)

‘част на естествен предмет, по форма подобна на главичка’

ч. *hlavička hlavička salátu* (*главичка* *лук*)

‘част от орган, по форма подобен на главичка’

ч. *hlavička hlavička dolní čelisti*

гръб

‘част на предмет, по положение подобна на гръб’

б. гръб *гръб* *на* *шкаф*

ср. леђа *леђа* *ормара*

гърло

‘част на съд, по форма подобна на гърло’

р. горло *горло* *сосуда*

б. горло *гърло на съд*

ср. грло

ч. *hrdlo hrdlo láhve (гърло на бутилка)*‘част на изкуствен предмет, по форма подобна на гърло’ = ‘отвор на оръдие’

ср. грло

‘част на естествен предмет по форма подобна на гърло’ = ‘част на долина, пещера’

ср. грло

‘част на естествен предмет по форма подобна на гърло’ = ‘кратер на вулкан’

ср. грло

език‘част на изкуствен предмет, по форма подобна на език’б. език *език на звънец, на везни*ср. језик *језик звона, језик на теразијама*ч. *jazyk jazyk u boty (език на обувка)*‘част на естествен предмет, по форма подобна на език’б. език *език на пламък*ср. језик *језик ватре*ч. *jazyk jazyk ohně (език на пламък)***езиче**‘част на механизъм, по форма подобна на езиче’

б. езиче

ср. језичац

ч. *jazyček*‘част на естествен предмет, по форма подобна на език’ср. језичац *језичац пламени језичац свјетилке***жила**‘част от почва, по форма подобна на жила’б. жила *каменна, кварцова жила*р. жила *жила кварца, мрамора*

ср. жила

‘част на кабел, по форма подобна на жила’

б. жила

р. жила

‘тънък пласт вода’б. жила *водна жила*р. жила *родниковая жила*

ср. жила

‘част от растение, по форма подобна на жила’

б. жила дървесна жила

ср. жила

жилка

‘част от растение, по форма подобна на жилка’

б. жилка

ср. жилица

зародиш

‘явление, по функции подобно на зародиш’

б. зародиш зародиш на конфликта

р. зародыш зародыш конфликта

ср. заметак

зъб

‘част на инструмент, по форма подобна на зъб’

б. зъб

р. зуб

ср. зуб

кожа

‘част на растение, по положение подобна на кожа’

б. кожа

р. кожа

ср. кожа

ч. kůže

коляно

‘част на растение, по форма подобна на коляно’

б. коляно

р. колено

ср. колено

‘част на тръба, по форма подобна на коляно’

б. коляно

ср. колено

ч. koleno

кост

‘част на предмет, подобна по свойство на кост’

б. кост

ср. кост *кости моста*

косъмче

‘част на механизъм, по форма подобна на косъмче’

б. косъмче металическо косъмче

р. волосок *волосок часов*

кост

‘тип украса, десен и др. във формата на рибена кост’

ч. *kost rybí kost* *рибена кост*

крак

’част на мебел, по функция подобна на крак’

б. *крак крак на маса*

р. *нога нога стола*

ср. *нога*

’част на музикален инструмент, по функция подобна на крак’

б. *крак крак на роял*

р. *нога нога рояля*

лице

’част от къща, по положение подобна на лице’

б. *лице лице на къща*

р. *лицо*

ср. *лице*

’част от плат, по положение подобна на лице’

б. *лице*

р. *лицо*

ср. *лице лице штофа*

мозък

’процесор на компютър’

б. *мозък*

р. *мозг*

мустак

’част на тялото на животно, по форма подобна на мустаци’

б. *мустаци*

р. *усы*

ср. *брк (бркови)*

’част на растение, по форма подобна на мустаци’

б. *мустаци*

р. *усы*

ср. *брк (бркови)*

нерв

’част от растителен лист, по форма подобна на нерв’

ч. *nerw*

нос

’част на самолет, плавателен съд, по положение и функция подобна на нос’

б. *нос*

р. *нос*

ср. *нос*

’част на суша, по форма подобна на нос’

б. **нос**

р. **нос**

’част на обувка, по форма подобна на нос’

б. **нос**

ср. **нос**

нерв

’част от растителен лист по форма подобен на нерв’

б. **нерв**

ср. **нерв**

око

’централна част на тайфун, ураган, циклон’

б. **око**

ср. **око**

’растителна пъпка, по форма подобна на око’

б. **око**

ср. **око**

опашка

’част на летателен апарат, по форма подобна на опашка’

б. **опашка**

р. **хвост**

ср. **реп**

’част на естествено летящо тяло, по форма подобна на опашка’

б. **опашка**

р. **хвост**

ср. **реп**

’част на движещо се тяло (влак, колона, хора и др.), по форма подобна на опашка’

б. **опашка**

р. **хвост**

ср. **реп**

’редица от хора, които чакат нещо’

б. **опашка**

ср. **реп**

’част от дреха, която виси’

б. **опашка**

ср. **реп**

’вид прическа, по форма подобна на опашка’

б. **опашка**

ср. **реп**

б. рамо

‘част на лост, по форма подобна на рамо’

б. рамо

р. плечо

б. ребро

‘част на артефакт, по положение подобна на ребро’ = ‘страна на предмет’

б. ребро *ребро на радиатор*

р. ребро *ребро батареи*

‘част на планина, скала, по форма подобна на ребро’

б. ребро

ср. ребро

б. ръка

‘артефакт, по функция подобен на ръка’

б. ръка

р. рука

б. скелет

‘част на предмет, по функция подобна на скелет’

б. скелет

р. костяк

ср. костур

ср. скелет

ч. kostra odní kostra (*скелет на кораб*)

сърце

‘част на плод и зеленчук, по положение подобна на сърце’

б. сърце

ср. срце

‘предмет с форма на сърце’

б. сърце

ср. срце

скелет

‘част на машина, по форма и функции подобна на скелет’

б. скелет

р. скелет

утроба

‘част на предмет, по форма и функции подобна на утроба’

б. утроба

р. утроба

б. ухо

‘част от артефакт, по форма и функция подобна на ухо’

б. ухо *ухо на шапка, игла, копче, торба, рало, делва, мотика*

р. ухо *ухо шапки, иглы, пуговицы, колокола, котла*

ср. уво/ ухо *уво на мотици; капа с ушима*

уста

‘част на естествен предмет, по форма подобна на уста’

б. уста *на пещера*

ср. уста *кратера*

Већ *смо на устима самога кратера.*

‘част на изкуствен предмет, по форма подобна на уста’

б. уста *на пушка*

ср. уста *цијеви*

утроба

‘част на артефакт, по форма и функција подобна на утроба’

б. утроба

ср. утроба

фибри

‘изкуствен предмет, по форма подобен на фибри’

б. фибри

р. фибры

хълбок

‘част на естествен предмет, по форма подобен на хълбок’

б. хълбок *хълбок на планина*

ср. бок *бок планине*

чело

‘предна част на предмет’

б. чело *чело на колона*

ср. чело *чело колоне*

ч. čelo *čelo prŕivodu чело на колона*

‘почетно място на трапеза, дом’

б. чело *чело на маса*

ср. чело

ч. čelo *v čele kapitoly*

черво

‘част на гумена тръба, по форма подобна на черво’

б. черво

р. кишка

ср. црево

шия

‘част на естествен или изкуствен предмет, по форма подобна на шия’

б. шия *шия на стомна*

ср. врат *Узе гитару ... изнад врата.*

шейка

’част на съд, по форма подобна на шийка’

р. **шейка**

б. **шийка**

език

’част на изкуствен предмет, по форма подобна на език’

б. **език език на звънец, обувка**

р. **язык язык звонка, баишама**

’част на естествен предмет, по форма подобна на език’

б. **език език на пламък**

р. **язык язык пламени**

езиче

’част на брава, по форма подобна на език’

б. **езиче**

р. **язычок**

’част на механизъм, по форма подобна на език’

б. **езиче**

р. **язычок**

ЛИТЕРАТУРА:

Легурска 1993: *Легурска, П.* Семантични процеси с редовна проява. – Съпоставително езикознание, 1, 18-24.

Легурска 2011: *Легурска, П.* Съпоставителни лексикални анализи и основа за съпоставка. София, Издателство „Ето”, 226 с.

Легурска 2011: *Легурска, П.* Семантичен речник на типологичните характеристики на вторичното назоваване в руския и български език. София, Издателство „Ето”, 311 с.

Никитин 1983: *Никитин, М. В.* Лексическое значение слова (структура и комбинаторика). Москва, „Наука”.

ИЗТОЧНИЦИ:

Легурска 2006: *Легурска, П.* Фрагменти от езиковата картина през призмата на вторичното назоваване (върху материал от български, руски, сръбски, чешки, френски, английски език и иврит) (общ увод, теоретична част, съпоставка руски – български език). Депозиран ръкопис в НАЦИД, София, 130 с. УДК 801.3. Сигнатура: НД II 18719. Инв.ном. НД 21/ 2006.

Легурска 2009: *Легурска, П.* Съпоставително-типологичен анализ на вторичната номинация на предметните имена в български, руски, сръбски, чешки, френски и

английски език. (общ увод, теоретична част съпоставка руски – български език).
Депозиран ръкопис в НАЦИД № 51/09, София, 156 с.

Легурска 2011: *Легурска, П.* Семантичен речник на типологичните характеристики на вторичното назоваване в руския и български език. София, Издателство „Ето”, 311 с.

Легурска, Бечева, Аврамова, Веселинов, Лилова, Панчев 2009: *П. Легурска, Н. Бечева, Цв. Аврамова, Д. Веселинов, М. Лилова, И. Панчев.* Съпоставително-типологичен анализ на лексиката в родствени и неродствени езици (върху материал от български, руски, сръбски, чешки, френски и английски език). Депозиран ръкопис в НАЦИД № НД 65/ 2009, София, 1093 с.